

Organik Balık Üretimi'nin Mevcut Durumu

*Ahmet Adem Tekinay¹, Derya Güroy¹, Nazan Çevik²

¹Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Türkiye

²Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Bayramiç M.Y.O., Türkiye

*E mail: atekinay@comu.edu.tr

Abstract: *Current status of organic fish production.* Fish that are produced under natural conditions in accordance with the principles of organic agriculture without any use of preservative additives and without any genetic modifications, that are fed feed produced from natural raw materials, that are certified by a qualified institution are defined as 'organic fish'. Organic fish production is a production model that emphasizes human health without using pesticides, chemical and genetically modified products as well as ensuring animal welfare by decreasing the stocking density. This alternative model is used in many developed and developing countries in the world and the demand for this product has been the cause of increase in production amount and species variety in the market, although the model comprises 0,01% of the world aquaculture production. However organic aquaculture production has not been developed as rapid as organic agriculture. One of the most important reasons of this is the absence of international standards issued for organic aquaculture production. In this paper, the production principles of a number of authorized institutions certifying organic aquaculture are comparatively discussed.

Key Words: Organic fish, organic aquaculture, certification.

Özet: Doğal koşullar altında, hiçbir koruyucu katkı maddesi ve genetik modifikasyona maruz bırakılmamış organik tarım prensiplerine göre üretilmiş tamamen doğal olan hammaddelerden hazırlanan yemlerle beslenen ve bir kontrol kuruluşunda sertifikalanan balıklar "organik balık" olarak adlandırılmaktadır. Organik balık, daha düşük stok yoğunluğu ile hayvanın refahını sağlayan, pestisid, kimyasal ürün ve genetik olarak değişime uğramamış ürünler kullanılmayarak insan sağlığına önem veren bir üretim modelidir. Dünyanın birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkesinde uygulanan bu alternatif üretim modeli, dünya akuakültür üretiminin sadece %0,01'ini oluşturmalarına rağmen, bu ürüne olan talep üretim miktarının ve piyasaya sürülen tür çeşitliliğinin artmasına sebep olmuştur. Bununla birlikte, organik su ürünleri üretimi, organik tarım kadar hızlı gelişmemiştir. Bu durumun en büyük nedenlerinden biri organik su ürünleri için geliştirilmiş uluslararası standartların olmamasıdır.

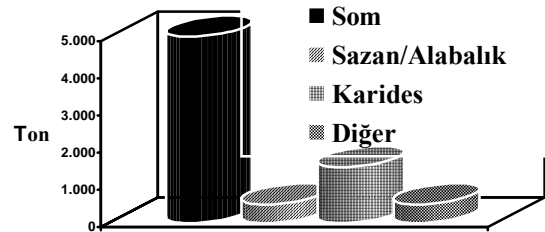
Anahtar Kelimeler: Organik balık, organik su ürünleri, sertifikasyon.

Giriş

İlk organik balık üretimi, 1990'li yılların ortalarında bir grup balık yetiştiricisi tarafından, Avusturya'da bir sertifikalama kuruluşu olan Bio ernte tarafından, sazan balığının "organik" olarak sertifikalanması ile başlamıştır. Bu ilk girişimi, som ve gökkuşuğu alabalığının pazara girişi izlemiştir. İlk organik alabalık ise 1998 yılında İngiltere'de satışa sunulmuştur (Tacon ve Brister, 2002). Dünyanın en hızlı büyüyen yiyecek sektörlerinden biri olan su ürünlerinin organik olarak gelişim durumu organik tarıma oldukça benzemektedir. Bununla birlikte, günümüzde, organik akuakültür, sertifikalanmış ürün çeşitliliği ve kalitesi açısından tarım sektörünün gerisinde kalmıştır (Bergleiter, 2001; Brister ve Kapuscinski, 2001). Belirlenmiş organik su ürünlerinin dünya üretimi ile ilgili elde edilebilir hiçbir resmi istatistiksel veri olmamasına rağmen, yaklaşık 5000 ton olan üretim en çok Avrupa ülkelerinde (2000 ton) üretilmektedir (Şekil 1). Bu az miktar, toplam dünya akuakültür üretiminin yaklaşık % 0,01 veya toplam Avrupa akuakültür üretiminin yaklaşık % 0,25'ini temsil etmektedir (Lem, 2004).

Atlantik som balığı (*Salmo salar*), karides (*Penaeus* sp.), sazan (*Cyprinus carpio*) ve gökkuşuğu alabalığı

(*Oncorhynchus mykiss*) organik standartlara göre üretilmiş ve sertifikalanmış türler arasındadır. Bununla birlikte, çipura (*Sparus auratus*), deniz levreği (*Dicentrarchus labrax*), tilapia (*Oreochromis* sp.), midye (*Mytilus* sp.), charr (*Salvelinus alpinus*) ve mersin (*Acipenser* sp.) balığının da "organik" olarak üretimine başlanmıştır. Gelecekte organik akuakültür üretimi için tarak (*Pecten* sp.) ve cod (*Gadus morhua*) balığının da dahil olduğu yeni türlerin üretilmesi için de çalışmalar devam etmektedir.

Şekil 1. Dünya organik su ürünleri üretimi.

Organik Su Ürünleri Üretim İlkeleri

Organik akuakültür üretimi için temel kriterler organik tarım prensiplerinden alınmış ve üretilmiştir (Bergleiter, 2001). Sucul çevrenin farklı ekolojisi ve özel problemlerinden dolayı, bu temel orijinal ilkelere yenileri eklenmiş yada eskileri değiştirilmiştir. Buna iyi bir örnek, organik balık üretiminde balık unu, yem hammaddesi olarak kabul edilirken, organik tarım prensiplerinde buna izin verilmemektedir. Su ürünleri üretiminin organik olabilmesi için gerekli bazı temel ilkeler aşağıda özetlenmiştir.

- * üretim stoku, özellikle yemde kullanılan bitkisel yem hammaddeleri ve yem katkı maddelerinin genetik olarak modifikasyona (GMO) uğramamış olması gerekmektedir,
- * stok yoğunluğu geleneksel üretim metodundakinden daha düşük olmalıdır,
- * pestisid ve anti fouling boyaların kullanılması yasaktır,
- * yönetim prosedürüne göre doğal çevreye en az etki verilmelidir ve çevresel etkiler izlenmeli,
- * hastalık durumunda doğal ilaçlar tercih edilmelidir,
- * ürünler organik prensiplere göre işlenmeli ve son ürün organik olarak sertifikalanmalıdır.

Standartlar ve Sertifikalama Kuruluşları

Dünya çapında bir çok bağımsız organik sertifikalama kuruluşu ve standardı bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi 24.06.1991 tarihinde yürürlüğe giren 2092/91 sayılı "Ekolojik Tarım" Avrupa Birliği yönetmeliği, organik tarım için standartlar tasarlamış olmasına rağmen, organik akuakültür için henüz bu standartları oluşturmamıştır. Avrupa ülkeleri içinde, Naturland (Almanya), KRAV (İsveç), Debio (Norveç) ve Soil Association (İngiltere) gibi özel kuruluşlar organik su ürünleri üretimi için kendi standartlarını geliştirmişlerdir. Bu organizasyonların organik su ürünleri yetiştiriciliği için standartları birbirlerinden farklıdır (USDA, 2000; Soil Association, 2001; UKROFS, 2001; Tacon ve Brister, 2002; Naturland, 2005).

Türkiye'de Organik Tarım ve Balık

Ülkemizde organik tarım 1985'li yıllarda dünyada organik tarımın gelişimine ve yurtdışından gelen organik ürün talebine bağlı olarak sistemsiz bir şekilde başlamış ve sağlıklı gıdaların tüketimine yönelik dünyadaki değişmelere paralel olarak gelişmiştir. 18 Aralık 1994 tarihinde Tarım ve Köyşleri Bakanlığı tarafından hazırlanan "Organik Tarım Metotları ile Üretilen Bitkisel, hayvansal ürünlerin üretimi, işlenmesi ve pazarlanmasına ilişkin" yönetmelik Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Avrupa Birliği Organik Tarım Yönetmeliğine uygun olarak 11 Temmuz 2002 tarihinde 24812 Sayı ile Resmi Gazetede yayımlanan "Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik" çerçevesinde ülkemizde organik tarım yapılmaktadır. Türkiye'de organik tarımsal üretim, Kontrol ve Sertifikasyon Kuruluşlarının kontrolünde yapılmaktadır. ECOCERT, IMO, SKAL, BCS, ETKO ve EKOTAR gibi sertifikasyon kuruluşları Türkiye'de faaliyet göstermektedir. Türkiye'de ekolojik tarımın

yaygınlaşması yeni olup, organik su ürünleri yetiştiriciliği ise başlama aşamasındadır.

Sonuç ve Öneriler

Türkiye organik tarım ürünleri üretimi, ihracatı ve ithalatı açısından Dünya ve Avrupa Birliği ülkeleri arasında iyi bir yerde olmasına rağmen, henüz organik su ürünleri yetiştiriciliği ve pazarlanması konusunda bir gelişme kaydedememiştir. Türkiye su ürünleri yetiştiriciliğinden elde edilen üretimin yaklaşık % 50'si yurtdışına pazarlanmaktadır. Sağlıklı ve güvenilir bir gıda olduğu sertifikalanmış olan organik ürünlerin Avrupa pazarlarında sorunsuz satılacağı göz önüne alındığında, Türkiye'de balık yetiştiriciliği yapan firmaların, geleneksel balık üretim metodlarından organik balık üretim metodlarına doğru geçiş yapması, ülkemiz su ürünleri sektörünün gelişmesine önemli bir katkı sağlayacaktır (Tekinay ve diğ., 2005). Tüm bunlara ilave olarak, hem Dünya'da hem de Türkiye'de "Organik Su Ürünleri" üretiminin pozitif etkilerinin başlatılması ve genişletilmesi için; uluslar arası organik su ürünleri standardının oluşturulması, organik ürünler hakkında üreticinin tüketiciciyi bilgilendirmesi, organik ürün satışının daha cazip hale getirilmesi ve organik akuakültür üzerine detaylı bilimsel araştırmaların yapılması gerekmektedir.

Kaynakça

- Bergleiter, S. 2001. Organic products as high quality niche products: background and prospects for organic freshwater aquaculture in Europe. Paper presented at the ad hoc EIFAC/EU Working Party on Market Perspectives for European Freshwater Aquaculture, Brussels (Belgium), 12-14 May 2001.
- Brister, D.J. and A. Kapuscinski. 2001. Global rise of aquaculture: A trigger for organic and eco-labelling standards for aquatic animals. The Organic Standard 3: 7-11.
- Lem, A. 2004. An overview of the present market and trade situation in the aquaculture sector and the current and potential role of organic products. Organic aquaculture and sea farming 15 - 17 June 2004.
- Naturland. 2005. Aquaculture (www.naturland.de/englisch/n4/seite4_5.html).
- Soil Association. 2001. Fish farming and organic standards. (www.soilassociation.org/sa/saweb.nsf/librarytitles/Animal_Welfare11022000).
- Tacon, A.G.J. and D.J. Brister. 2002. Organic aquaculture: Current status and future prospects. In N. E., Scialabba and C. Hatam (eds). Organic agriculture, environment and food security Environment and Natural Resources Series No. 4 Rome, 2002, 258 pp.
- Tekinay, A.A., Güroy, D., Güroy, B.K., Çevik, N., 2005. Applicability of organic aquaculture in Turkey. I. International Food and Nutrition Congress.
- UKROFS, 2001. United Kingdom Register of Organic Food Standards for Organic Food Production. United Kingdom Register of Organic Food Standards (www.defra.gov.uk/farm/organic/ukrofs/standard.pdf)
- USDA, 2000. United States Department of Agriculture's National Organic Programme Final rule on national standards for organic crop and livestock production and handling. (www.ams.usda.gov/nop/nop2000/nop2/finalrulepages/finalrulemap).